

نوآوری

در بطن روش‌های کهن آموزش

O سعید جلالیان

عنوان کتاب: لطف تمبک
نویسنده: لیلا حکیم الهی
ناشر: مؤسسه ی ماهور
نوبت چاپ: اول - ۱۳۸۱
شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه
تعداد صفحات: ۱۴۰ صفحه
بها: ۵۸۰۰ تومان

«دو چهارم» به راحتی ایجاد خواهد شد.

شکل ساز تنبک به گونه‌ای است که افراد چپ دست و راست دست، در نواختن آن هیچ مشکلی ندارند. با وجود این، بسیار مهم است که در اولین قدم، هنرجو دست مناسب را به راحتی انتخاب کند:

از این دو دست که مال ماست

کدوم زرنگ این دوتاست

شروع کار ما کجاست

با دست چپ یا دست راست؟

کجا بشینه تنبک

رو پای چپ یا پای راست؟

از این دو دست خوب من

کدوم پایین کدوم بالاست؟

می‌ریزم به شهر قصه‌ها

پایین با دوغ بالا با ماست

چه فرقی بین این دوتاست

اگر یکی خوش اشتهاست؟

کلید شهر تمبکا

برای هر دو دست ماست

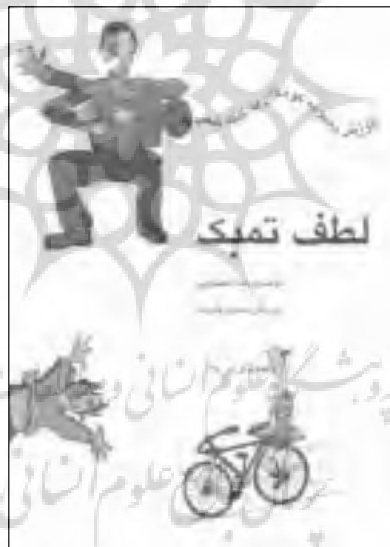
چه دست چپ چه دست راست

که هر دو خوب و خوش صدا

هم زیباست

برای این شعر نیز ریتم «شش هشتم» در نظر گرفته شده است.

در درس‌های اولیه، علاوه بر یادگیری مسایل ابتدایی تنبک نوازی، مثل شناخت و انتخاب دست چپ و راست و یا جای‌گیری تنبک روی پاها و...



چپ چپ چپ

گاهی روز و گاهی شب

چپ چپ چپ

راس راس راست

برعکسش هم در این جاست

یکی هشت و یکی هفت

یکی آسان یکی سخت

هفتم چپ شد هشتم راست

درس امروز این دوتاست

بچه‌ها در این درس، دست‌های راست و چپ خود را در نواختن به کار می‌گیرند. ضمن این که اگر این شعر، به صورت سلیس و روان خوانده شود، ریتم

«لطف تمبک»، نوشته خانم لیلا حکیم الهی، از معدود کتب آموزشی موسیقی ایرانی است که متد و روش و نیز هدف مشخص دارد. خانم حکیم الهی، با بهره‌گیری از توانایی و تجربه خود در نوازندگی و نیز تجربه‌های آموزشی نزد استاد بزرگ موسیقی ایران، آقای فرامرزی پایور و بهره‌گیری از مشورت‌های ارزشمند هنرمند خلاق، آقای حسین علیزاده و راهنمایی‌های معلم بسیار دلسوز تنبک، آقای داریوش زرگری، دست به خلق روشی زده‌اند که هر چند ابداع و خلاقیت را در بطن خود دارد، بهره‌گیری از روش‌های کهن آموزشی نیز در آن به چشم می‌خورد. مؤلف کتاب، در پی شناساندن موسیقی به کودکان است و برای این کار، تنبک را مناسب‌ترین ساز برای کودکان ایرانی دانسته است. وی گرچه هدف اصلی این کتاب را آموزش تنبک نمی‌داند، بی‌شک استفاده از این روش تحولاتی را در زمینه «آموزش تنبک به کودکان»، در پی خواهد داشت. نگارنده با توجه به تجربه سالیان متمادی تدریس ساز تنبک به گروه‌های مختلف سنی، معتقدم این روش می‌تواند زمینه مناسبی نیز برای آشنایی با پیوند بین وزن‌های شعری و ریتم در موسیقی، برای بزرگسالان ایجاد کند.

قدم اول در آموزش ساز تنبک، آشنایی هنرجو با دست‌هایش است. «لطف تمبک» در اولین درس خود، ضمن معرفی دست راست و چپ به کمک شعر و نقاشی، ریتم «دو چهارم» را نیز به آن‌ها می‌آموزد:

راس راس راس راس

کودکان ضربه‌های اشاره هشت و هفت را نیز فراخواهند گرفت. بدون شک این ضربه‌ها در ابتدای کار، صدای اصلی خود را نخواهند داد؛ چرا که اشاره‌های هشت و هفت از جمله ضربه‌هایی هستند که برای یک کودک مبتدی، بسیار مشکل است و آن‌ها این ضربه‌ها را کاریکاتوروار اجرا می‌کنند، اما این مشکل، به تدریج حل خواهد شد.

استفاده از بازی‌های معروف و بعضاً محلی و سنتی ایران که در مناطق مختلف توسط بچه‌ها انجام می‌شود، برای ایجاد انگیزه نیز بسیار جالب توجه است:

تاپ تاپ خمیر
سوخته این پسر
شیشه پر پنیر
پرنداره خر
دس کی بالاست
نداره خبر
اوسا گفته باس
بشینه دمر
اونی که می‌خواوس
سیخه یا سه پایه؟

این شعر همراه با ریتم شش هشتم ارایه شده است و در انگشت گذاری آن یک ریتم بسیار جالب و متداول در میان تنبک‌نوازان را به کودکان آموزش خواهد داد و یا همچنین در شعر:

مگسه نشسته روی گل
بچه‌ها بیابن به قل دوقل
الاغ نشسته بی‌خبر
نونتو بیار کباب ببر
پیشیه نشسته تو بغل
چه خوبه باهاش اتل مثل
پسره نشسته طاق و تک
چرا نمی‌آد الک دولک
بازیه بازیه با اشکنک
سرو سرو شکستنتک
کسی که نشست بی‌حوصله

بی - حا - له
در این شعر، علاوه بر یادآوری نام بازی‌های کودکانه، بچه‌ها ریتم زیبایی «دوازده هشتم» را فراخواهند گرفت.

استفاده از آموزه‌های تربیتی و بهداشتی نیز در این کتاب بسیار مشهود است:

دندان من شد بی‌نوا/ از دست این کرم بلا
بدجنس بدخواه...

... ای کرم به کرم دورو دندانم شد/ دیگر کرم مسواک من کو؟

در درس «بابای بابام»، «صد ضرب» با جالب‌ترین نحوه ممکن با کمک شمارش و



حرکت میل باستانی تدریس می‌شود. توجه کنید:

(دو چهارم) بابای بابام با

- نوه چاقش

می‌خونه چه زیبا

وقت نرمش

یکی و دوتا

می‌شود پشتش تا

- سه تا و چهار تا

- بیش‌تر از هشت تا ...

نحوه یاد دادن اجرای ریز به هنرجو، از مهم‌ترین بخش‌های آموزشی برای یک معلم نوازندگی است.

در فهماندن چگونگی اجرای ریز، بچه‌ها از حروف تشدیددار کمک می‌گیرند. به عنوان مثال، در شعر «رررر» که دارای ریتم «نه هفتم» است:

مدرسه یک بابا داره فراشه

علت ویز ویز مگس پراشه و...

که بچه‌ها همراه با «فر» و «پر»، نت ریز را اجرا خواهند کرد.

در این کتاب، به درسی می‌رسیم که به آموزش ریتم «بیست و چهار» ضربی می‌پردازد و نشانی از ریتم‌های ادواری و قدیمی موسیقی ایران دارد. این نوع ریتم‌ها در اصل جملاتی هستند که از ترکیب دوره‌ای چند میزان متفاوت در کنار هم، ایجاد می‌شوند و در آن‌ها آنچه نقش پررنگ‌تری



دارد، جملات هستند، نه میزان‌های کوچک. توجه کنید: «قارقار قار - همگی بیدار - ماشین آقا - قارقار که...»

این چهار بخش، در اصل یک میزان به حساب می‌آیند.

اما در بررسی این کتاب، گویا از نکته بسیار مهمی غافل شده‌ایم. همگی درس‌ها علاوه بر شعر و خط نت، دارای نقاشی‌های برگرفته شده از متن شعرها و مسایلی فنی تنبک‌نوازی است. تصویرسازی‌های جالب آقای حمید حمزه، برگرفته از تم‌ها و شیوه‌های رایج در نقاشی کودکان است و او با درونمایه‌های طنز و کمدی، به معرفی انگشت‌گذاری و تکنیک‌های تنبک‌نوازی می‌پردازد.

نت‌های کتاب نیز که با استفاده از آموزش‌های آقای داریوش زرگری شکل گرفته‌اند، بیشتر از ریتم‌هایی هستند که ارزش‌های بسیار بالایی دارند. بیشتر این درس‌ها، از جمله درس‌های پایه‌ای و الهام گرفته شده از قطعات معروف تنبک‌نوازی است و بچه‌ها با فراگیری آن‌ها، بسیاری از تکنیک‌های مشکل تنبک‌نوازی را به مرور زمان فراخواهند گرفت.

لطافت این مجموعه، ما را به یاد کتاب‌های فراموش نشدنی مثل آثار «سیلور استاین» می‌اندازد. «عمو شلپی» در کتاب‌هایش، با کمک نقاشی و شعر، مخاطب خود را در رویاهای کودکانه و جذاب فرومی‌برد.

سیلور استاین، نه تنها شعاری بزرگ و نقاشی چیره‌دست بود، بلکه در موسیقی و دیگر هنرها نیز دستی داشت و اگر می‌خواست کتابی برای آموزش موسیقی به کودکان تدوین کند، بدون تردید کتابی درخشان می‌نوشت. هنر اصلی سیلور استاین، توانایی در ایجاد مفهوم، به کمک هنرهای مختلف است.

حکیم الهی نیز با آگاهی از شعر و موسیقی و کمک گرفتن از جذابیت‌های نقاشی و بهره‌گیری از توانایی‌های هنرمندانی چون آقایان زرگری و حمزه، توانسته است مدیریت مناسبی در تدوین این پروژه داشته باشد.

این کتاب، حاصل تلقین سه کتاب کاملاً مستقل شعر، موسیقی و تصویرسازی است که هر کدام به تهبایی، نیز توانایی ارائه مستقل را داشته‌اند.

با امید اینکه چنین روش‌های متفاوت و خلاقانه‌ای که در سنت و رسومات کهن سرزمین ایران نیز ریشه دارند، بسیار جدی‌تر و فراگیرتر دنبال شود. مطالعه این کتاب، به تمامی دست‌اندرکاران و علاقه‌مندان به هنر موسیقی توصیه می‌شود.